

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.3.22>

MOŻLIWOŚCI KARNO-PROCESOWE PROKURATORY W ZAKRESIE ZAPOBIEGANIA WYKROCZENIOM KARNYM W UKRAINIE

Volodymyr Kovalchuk

kierownik działu prowadzenia Jednolitego Rejestru Postępowań Przygotowawczych i Prac Informacyjno-Analitycznych Wołyńskiej Prokuratury Obwodowej (Łuck, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-6025-1608

lesya5@meta.ua

Adnotacja. W niniejszym artykule naukowym przeprowadzono analizę treści aktów ustawodawczych i innych aktów normatywnych i prawnych Ukrainy, regulujących działalność organów prokuratury w naszym państwie w zakresie zapobiegania wykroczeniom karnym.

W trakcie ich badania ustalono, że chociaż w formie tych źródeł prawnych zadania tego rodzaju nie są określone, ale ze względu na swoją społeczno-prawną istotę i treść funkcji prokuratura ma prawo i obowiązek dokonywania ustawowych środków mających na celu zapobieganie popełnieniu czynów społecznie niebezpiecznych i innych wykroczeń, a także eliminowanie, blokowanie, neutralizowanie itp. determinanty (przyczyn, warunków i korelacji), które powodują i warunkują powstawanie bezprawnego zachowania niektórych osób.

W takim kontekście organy prokuratury na poziomie doktrynalnym (naukowym) są przypisane do podmiotów specjalnie-kryminologicznego zapobiegania wykroczeniom karnym, to znaczy do tych organów państwowych, które są specjalnie tworzone w dowolnym państwie w celu przeciwdziałania wspomnianym społecznie niebezpiecznym czynom i konsekwencjom.

Oprócz tego, wbrew przepisom konstytucyjnym, zadania o charakterze ochronnym dla organów prokuratury są w zasadzie zawarte nie na poziomie ustawodawczym, ale w departamentalnych aktach normatywnych i prawnych Ukrainy, co w pewnym stopniu nie koreluje również z treścią zasady legalności, która jest priorytetem dla tych podmiotów profilaktyki społecznej.

Opierając się na dzisiejszym statusie prawnym prokuratury i jej ogólnym ukierunkowaniu na zapewnienie zadań prawa postępowania karnego, w tej pracy naukowej udowodniono potrzebę jego znaczącej modyfikacji w celu zwiększenia poziomu skuteczności i stworzenia odpowiednich gwarancji prawnych dla realizacji przez prokuratorów wszystkich poziomów funkcji społeczno-kryminologicznego zapobiegania wykroczeniom karnym.

Słowa kluczowe: prokuratura; zapobieganie; wykroczenie karne; prawo postępowania karnego; podmiot prewencji specjalnie-kryminologicznej; zasada legalności; determinanty przestępczości.

CRIMINAL PROCEDURAL CAPABILITIES OF THE PROSECUTOR'S OFFICE IN PREVENTING CRIMINAL OFFENSES IN UKRAINE

Volodymyr Kovalchuk

Head of the Department for Maintaining the Unified Register

Pre-Trial Investigations and Information and Analytical Work of the Volyn Regional Prosecutor's Office (Lutsk, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-6025-1608

lesya5@meta.ua

Abstract. This scientific article analyzes the content of legislative and other normative legal acts of Ukraine, which regulate the activities of prosecutor's offices in our country on the prevention of criminal offenses.

In the course of their study, it was found that although tasks of this nature are not defined in terms of form in these legal sources, but according to its socio-legal essence and the content of its functions, the prosecutor's office has the right and obligation to take measures provided for by law, aimed at preventing the commission of socially dangerous acts and other offenses, as well as regarding the elimination, blocking, neutralization, etc. of determinants (causes, conditions and correlates) that cause and condition the formation of illegal behavior of certain persons.

In this context, prosecutor's offices at the doctrinal (scientific) level are classified as subjects of special criminological prevention of criminal offenses, i.e., those state bodies that are specially created in any state to counteract the specified socially dangerous actions and consequences.

Along with this, contrary to the constitutional provisions, tasks of a preventive nature for the prosecutor's office are mainly fixed not at the legislative level, but in the departmental normative legal acts of Ukraine, which to a certain extent does not correlate with the content of the principle of legality, which is a priority for the specified subjects of social prevention.

Based on today's legal status of the prosecutor's office and its overall focus on ensuring the tasks of criminal procedural legislation, this scientific work proves the need for its meaningful modification in order to increase the level of efficiency and create appropriate legal guarantees regarding the implementation by prosecutors of all levels of the functions of socio-criminological prevention of criminal offenses.

Key words: prosecutor's office; prevention; criminal offense; criminal procedural legislation; subject of special criminological prevention; principle of legality; determinants of crime.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ПРОКУРАТУРИ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

Володимир Ковальчук

*начальник відділу ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань
та інформаційно-аналітичної роботи Волинської обласної прокуратури (Луцьк, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-6025-1608

lesya5@meta.ua

Анотація. У даній науковій статті здійснено аналіз змісту законодавчих та інших нормативно-правових актів України, які регулюють діяльність органів прокуратури в нашій державі з питань запобігання кримінальним правопорушенням.

У ході їх вивчення встановлено, що хоча по формі у цих правових джерелах завдання такого характеру не визначені, але по своїй соціально-правовій суті та змісту функцій прокуратура має право та зобов'язання вчиняти передбачені законом заходи, спрямовані на запобігання вчиненню суспільно небезпечних діянь та інших правопорушень, а також щодо усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінант (причин, умов і корелянт), які спричиняють та обумовлюють формування протиправної поведінки певних осіб.

У такому контексті органи прокуратури на доктринальному (науковому) рівні віднесені до суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, тобто до тих державних органів, які спеціально створюються в будь-якій державі для протидії зазначеним суспільно небезпечним діянням і наслідкам.

Поряд з цим, всупереч конституційним положенням, завдання запобіжного характеру для органів прокуратури, в основному, закріплені не на законодавчому рівні, а у відомчих нормативно-правових актах України, що в певній мірі не співвідноситься також із змістом принципу законності, який є пріоритетним для зазначених суб'єктів соціальної профілактики.

Виходячи із сьогоденного правового статусу прокуратури та її спрямованості у цілому на забезпечення завдань кримінально-процесуального законодавства, у цій науковій роботі доведена необхідність його змістовної видозміни з метою підвищення рівня ефективності та створення відповідних правових гарантій щодо здійснення прокурорами всіх рівнів функцій соціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: прокуратура; запобігання; кримінальне правопорушення; кримінальне процесуальне законодавство; суб'єкт спеціально-кримінологічного запобігання; принцип законності; детермінанти злочинності.

Вступ. Сучасний стан злочинності в Україні (високий рівень тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень у загальній їх структурі; значна питома вага рецидиву злочинів; щорічне збільшення кількості вчинюваних кримінальних проступків, т. ін.) (Оболенцев, 2016: 116) обумовлюють необхідність по-новому на всіх рівнях (законодавчому, правоохоронному та правозастосовному, доктринальному тощо) підійти до змісту запобіжної діяльності, у тому числі й шляхом більш ефективного використання у зв'язку з цим у даному напрямі усіх суб'єктів соціальної профілактики.

Особливе місце серед них займають органи прокуратури, які відповідно до вимог ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» здійснюють координацію (встановлюють взаємозв'язок та погоджують) (Голіна, Головкін, 2014: 153) діяльність всіх правоохоронних органів з питань запобігання і протидії кримінальним правопорушенням.

Враховуючи цей юридичний факт та інші змістовні елементи правового статусу прокуратури, науковці віднесли цей державний орган до суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, тобто до тих, стосовно яких така діяльність має бути одним із основних завдань функцій (Закалюк, 2007: 346).

У той самий час, слід зазначити, що після виключення з Конституції України у 2016 році розділу VII «Прокуратура» та прийняття нової редакції у 2014 році Закону України «Про прокуратуру», до її функцій (ст. 2) діяльність щодо запобігання кримінальним та іншим правопорушенням не віднесена, що, як показує практика, можна віднести до детермінант (причин, умов і корелянт), які сприяють вчинення зазначених суспільно небезпечних діянь (Закалюк, 2007: 187–190).

Поряд з цим, виходячи зі змісту координаційної діяльності органів прокуратури у сфері протидії злочинності та сутності і завдань правоохоронних органів України, у сенсі розширеного тлумачення норм права (Петришин та ін., 2014: 288), без сумніву, на правозастосовному та правоохоронному рівнях можна вести мову про прокуратуру як про суб'єкт соціальної профілактики, одним із видів якої є кримінологічне запобігання кримінальним правопорушенням (Голіна, 2011: 19–47).

Цікавими у зв'язку з цим є процесуальні повноваження прокурора, що закріплені в статті 36 КПК України, у яких законодавець у формальному вигляді визначив також і запобіжні функції даного учасника кримінального судочинства.

Проте, як свідчить практика, досі прокурори зазначеними у законі повноваженнями користуються не в повній мірі, що можна віднести до однієї з детермінант, яка обумовлює низький рівень запобігання кримінальним правопорушенням та сприяє таким чином випадкам вчинення рецидиву злочинів з боку осіб, які відбувають покарання або щодо яких не закінчились строки погашення або зняття з них судимості (ст. ст. 89–92 КК) (Вознюк, 2016: 156–165).

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що потребує вирішення і на доктринальному (теоретичному) рівні.

Виходячи з цього, *метою* даної наукової статті є з'ясування змісту потенційних можливостей органів прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням у контексті їх діяльності як учасників кримінального судочинства.

Натомість, *головним завданням* цієї роботи є розробка науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правового механізму кримінально-процесуальної діяльності прокурорів з питань запобігання кримінальним правопорушенням.

Як показало вивчення наукової літератури, досить активно та продуктивно розробкою проблем злочинності в Україні в умовах військової агресії РФ ще з 2014 року займаються такі учені, як: А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джу́жа, О. О. Дудоров, М. В. Карчевський, О. О. Кваша, О. Г. Колб, Т. О. Коломоєць, І. М. Копотун, В. Я. Конопельський, С. А. Мозоль, А. В. Савченко, М. В. Шепітько та ін.

Проте, у сенсі змісту правової природи та кримінально-процесуального статусу прокурора означена проблематика на доктринальному рівні вивчена недостатньо, що й стало вирішальним при виборі об'єкта та предмета цієї наукової статті.

Результати дослідження та їх обговорення. Повноваження прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, визначені в ч. 2 ст. 36 КПК України. При цьому, в контексті досліджуваної в даній роботі тематики, серед них можна виокремити ті із них, які за формальними ознаками мають відношення до змісту діяльності, пов'язаної з кримінологічним запобіганням кримінальним правопорушенням, у першу чергу, рецидивного характеру (ст. 34 КК), а саме:

1. Прокурор вправі починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України.

На цій стадії кримінального провадження прокурор не тільки реалізує визначені у законі загальні засади кримінального процесу (ст. 7 вказаного Кодексу (верховенства права, законності, поваги до людської гідності, т. ін.) (Тацій та ін., 2012: 16–95), але й принципи кримінального права (невідворотності кримінальної відповідальності, справедливості, вини, т. ін.) (Гришук, 2013: 611–663). При цьому, як свідчить практика правоохоронної діяльності, і перші, і другі принципи мають пряме відношення до формування так званого детермінаційного комплексу злочинності (Закалюк, 2007: 189–190), а це, у свою чергу, обумовлює необхідність реагування на це системним методами (Вікіпедія: 2023).

Зокрема, згідно офіційних даних, щорічно щодо більше 100 тис. кримінальних правопорушень, вчинених в Україні (44% у загальній структурі злочинності) процесуальні рішення щодо початку досудового розслідування прийняті не були (Офіс генерального прокурора: 2022).

Звичайно, що при такому підході, який склався у кримінально-процесуальній діяльності, годі говорити про ефективність запобігання кримінальним правопорушенням з боку прокурорів (а саме це завдання визначено в нормах матеріального права (ст. ст. 1, 50 КК України). Більш того, ще одним небезпечним наслідком такої бездіяльності прокурорів у цьому випадку є те, що вже на перших стадіях кримінального провадження формується один із рівнів детермінаційного комплексу, що сприяє вчиненню рецидивних злочинів (ст. 34 КК України) та в цілому – підвищує вірогідність вчинення кримінальних правопорушень з участю інших осіб (Головкін, 2020: 274–280).

Отже, розглядаючи досудове розслідування, прокурор виступає у своєрідному бінарному (подвійному) (Єрошенко, 2012: 42) правовому статусі, а саме:

а) з одного боку, як суб'єкт реалізації завдань кримінального процесуального законодавства (ст. 2 КПК України);

б) з другого боку, як суб'єкт реалізації завдань законодавства України про кримінальну відповідальність (ст. 1 КК України).

На науковому рівні таку діяльність учені давно пропонують називати «протидією злочинності», вважаючи, що цей термін є більш ширшим за зміст аналогу – «запобігання злочинності» (Чернєй, Джу́жа, 2003: 194–196).

По такому ж шляху пішов останнім часом й законодавець, вживаючи у нормативно-правових актах слово «протидія», а не «запобігання» (наприклад, у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», в якому одним із завдань останньої визначено протидію, а не запобігання злочинності (п. 3 ч. 1)).

2. Прокурор вправі мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 36 КПК України).

Зазначене повноваження дозволяє прокурору, знову з таки, не тільки вирішувати чисто процесуальні аспекти своєї діяльності, але й дає можливість з'ясувати зміст механізму вчинення конкретного кримінального правопорушення, у якому пріоритетне місце займають причини, які його породили, умов, що цьому сприяли, та корелянти (такий зв'язок між подіями, явищами та процесами кримінально-правового змісту, за допомогою яких зміна одних супроводжується (не спричинюється чи обумовлюється) зміною других (Закалюк, 2007: 187–190).

У даному випадку мова ведеться про другий рівень детермінаційного комплексу, який об'єктивно зобов'язує прокурора, як процесуального керівника у досудовому розслідуванні, здійснювати комплекс слідчих (розшукових) (глава 20 КПК України) та негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21 даного Кодексу), спрямованих на виявлення та блокування, нейтралізацію, усунення тощо причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, з тим, щоб не допустити рецидивної протиправної поведінки суб'єктів таких суспільно небезпечних діянь (на доктринальному рівні вказану діяльність пов'язують зі створенням інформаційної моделі для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів) (Батиргарєєва, Бабенко, 2020: 39–54).

Такий підхід обумовлений також і необхідністю визначення прокурором у виді пропозицій для суду виду покарання та його розміру (ст. 65 КК України), а також встановлення обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання (ст. ст. 66, 67 цього ж Кодексу) – а, все це є змістовними елементами кримінологічної профілактики (Голіна, 2011: 22–30), суб'єктом якої, поза всяким сумнівом, у зазначеній ситуації має бути прокурор, що здійснює процесуальне керівництво у досудовому розслідуванні кримінального провадження.

Поряд з цим, якщо до обґрунтування вказаної авторської позиції підійти з огляду правового статусу прокуратури у цілому, який визначений у Конституції України (ч. 2 ст. 19) та ст. ст. 2–4 Закону України «Про прокуратуру», то на цьому шляху варто вирішити низку проблем законодавчого характеру.

Зокрема, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 19 Основного закону, прокурори зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Знову ж таки, ні серед процесуальних повноважень прокурора (ст. 36 КПК України), ні серед функцій та засад діяльності прокуратури (відповідно ст. ст. 2, 3 Закону України «Про прокуратуру») завдань кримінологічної спрямованості на законодавчому рівні не закріплено.

І, хоча у відомчих нормативно-правових актах Офісу Генерального прокурора такі напрями діяльності й визначені (Офіс Генерального прокурора, 2021), навряд чи з точки зору конституційних прав та інших правових засад діяльності органів прокуратури зазначену кримінальну діяльність можна назвати правомірною, хоча й вона є логічною у сенсі кримінально процесуальної природи прокурора, як учасника кримінального провадження (Бабенко, 2021: 14–22).

3. Прокурор вправі доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 36 КПК України).

Правда, як у випадках, мова про які велась вище, орган досудового розслідування (ст. 38 вказаного Кодексу) також не зобов'язаний та не вправі за своєю ініціативою здійснювати у ході кримінального провадження кримінологічну діяльність, включаючи й щодо виявлення детермінант, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення (ст. 40 КПК України).

Тобто, без законодавчої видозміни повноважень прокурора неможливо зорієнтувати й орган досудового розслідування на реалізацію завдань щодо запобігання, зокрема, повторної (ст. 32 КК України) та рецидивної злочинності (ст. 34 даного Кодексу).

У той самий час, у сенсі вирішення проблем співпраці, взаємодії та координації (ст. 25 Закону України «Про прокуратуру») прокурор може таким чином здійснювати процесуальне керівництво у кримінальному провадженні, щоб у повній мірі реалізувати визначені у КК (ст. ст. 1, 50, 65, ін.) завдання закону України про кримінальну відповідальність.

4. Прокурор вправі доручати слідчому (ст. 40 КПК України), органу досудового розслідування (ст. 38 цього ж Кодексу) проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій (ст. 223 даного Кодексу), негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246 вказаного Кодексу), інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а у необхідних випадках – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України).

Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, несе персональну відповідальність за подальші дії та результати кримінального провадження. Саме тому, особисто проводячи слідчі (розшукові) та процесуальні дії, він має можливість встановлювати як причини та умови, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень, так і в цілому – механізм злочинної поведінки особи, що в кінцевому підсумку дає йому можливість визначити найбільш ефективні заходи забезпечення кримінального провадження (розділ II КПК) та пропонувати у зв'язку з цим суду відповідні адекватні (справедливі та законні) покарання щодо винних осіб.

Така процесуальна самостійність прокурора дозволяє йому у повній мірі реалізовувати будь-які завдання запобіжного характеру, враховуючи, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора (ч. 1 ст. 36 КПК України).

Поряд з цим, варто зазначити, що відсутність юридичного обов'язку щодо встановлення детермінант вчинення конкретного кримінального правопорушення, на практиці призводить до того, що прокурори не завжди переймаються проблемами блокування дії детермінаційного комплексу на явища, процеси, події тощо, які породили та обумовили формування протиправної установки суб'єкта вчинення кримінального правопорушення (Колб, Новосад: 2017: 169–178).

5. Прокурор вправі здійснювати й інші повноваження, які змістовно спрямовані на реалізацію у ході досудового розслідування заходів кримінологічної профілактики, виступаючи таким чином суб'єктом спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням (ч. ч. 2–6 КПК України) (Джужа, Василевич, Колб та ін., 2009: 64).

У той самий час, знову ж таки, як і у попередніх проаналізованих у цій науковій статті випадках реалізації прокурором своїх процесуальних повноважень, без закріплення на законодавчому рівні відповідних правових гарантій здійснення ним кримінологічної діяльності й надалі результативність запобігання та протидії злочинності в Україні будуть залишатись на низькому рівні (Офіс Генерального прокурора, 2022).

Враховуючи зазначене, логічно було б ст. 36 КПК України доповнити частиною сьомою такого змісту:

«Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, несе персональну юридичну відповідальність

за реалізацію в повному об'ємі завдань, що визначені в законі України про кримінальну відповідальність та статті 2 даного Кодексу».

Висновок. Отже, результати вивчення кримінально-процесуальних можливостей прокуратури у запобіганні кримінальним правопорушенням в Україні дозволяють констатувати, що закріплені у чинному кримінальному процесуальному законодавстві повноваження прокурорів як процесуальних керівників досудового розслідування дають їм право займатись при цьому кримінологічною діяльністю.

Проте відсутність такого юридичного обов'язку для вказаних учасників кримінального провадження не зобов'язує їх здійснювати заходи запобіжного характеру, що в кінцевому підсумку, знижує також і ефективність кримінально-процесуальної діяльності всіх сторін обвинувачення у кримінальному провадженні.

Таким чином, правова видозміна процесуальних повноважень прокурора, зокрема у виді відповідних правових гарантій з питань запобігання кримінальним правопорушенням, є очевидною та об'єктивно обумовленою сучасним рівнем злочинності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні : монографія. Харків : Юрайт, 2016. 116 с.
2. Кримінологія: підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
4. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
5. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діянням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2(99). С. 156–165.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2012. 768 с.
8. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький : Хмельн. ун-т управління та права, 2013. 768 с.
9. Системний підхід. Вікіпедія. URL:<https://uk.m.wikipedia.org/wiki>.
10. Офіс генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-червень 2022 року. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
11. Головкин Б. М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274–280.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. С. 864.
13. Кримінологія: підручник / за заг.ред.д.ю.н., проф. В. В. Чернея, д.ю.н. проф. О. М. Джужі. Київ: ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
14. Батиргарєєва В. С., Бабенко А. М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39–54.
15. Про організацію діяльності прокурорів з протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах : наказ Офісу Генерального прокурора від 29.12.2021 № 400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.
16. Бабенко А. М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. с. 14–22.
17. Колб О. Г., Новосад Ю. О. Щодо змісту деяких детермінант, що обумовлюють та сприяють вчиненню злочинів. *Kelm: Knowledge, Education, law, Management*. 2017. № 4(20). С. 169–178.
18. Кримінологія : навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін. : за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2009. 312 с.

References:

1. Obolentsev V. F. Bazovi zasady systemnoho analizu zlochynnosti ta viktymizatsii v Ukraini : monohrafiia [Basic principles of systematic analysis of crime and victimization in Ukraine: monograph]. Kharkiv : Yurait, 2016. 116 s. [in Ukrainian].
2. Kryminolohiia: pidruchnyk [Criminology: a textbook] / za red. V. V. Holiny, B. M. Holovkina. Kharkiv: Pravo, 2014. 440 s. [in Ukrainian].
3. Zakaliuk A. P. Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii : teoriia i praktyka [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice]: U 3 kn. Kyiv : Vydavnychi Dim «In Yure», 2007. Kn. 1 : Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky. 424 s. [in Ukrainian].
4. Teoriia derzhavy i prava : pidruchnyk [Theory of the state and law: a textbook] / za zah. red. O. V. Petryshyna. Kharkiv : Pravo, 2014. 368 s. [in Ukrainian].
5. Holina V. V. Zapobihannia zlochynnosti (teoriia i praktyka) : navch. posib [Crime prevention (theory and practice)]. Kharkiv : Nats. yuryd. akad. Ukrainy, 2011. 120 s. [in Ukrainian].
6. Vozniuk A. A. Kontseptualni zasady zapobihannia suspilno nebezpechnym diianiam [Conceptual principles of prevention of socially dangerous acts]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. 2016. № 2(99). S. 156–165. [in Ukrainian].

7. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar [Criminal Procedure Code of Ukraine. Scientific and practical commentary]: u 2 t. T. 1 / za zah. red. V. Ya. Tatsiia. Kharkiv : Pravo, 2012. 768 s. [in Ukrainian].
8. Hryshchuk V. K. Filozofsko-pravove rozuminnia vidpovidalnosti liudyny : monohrafiia. [Philosophical and legal understanding of human responsibility: monograph]. 2-he vyd., pererobl. i dopovn. Khmelnytskyi : Khmeln. un-t upravlinnia ta prava, 2013. 768 s. [in Ukrainian].
9. Systemnyi pidkhid. [A systematic approach]. Vikipediia. URL:<https://uk.m.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].
10. Ofis heneralnoho prokurora. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [About registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]: Yedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-cherven 2022 roku. [in Ukrainian].
11. Holovkin B. M. Pro determinatsiiu zlochynnosti. [On the determination of crime]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2020. № 1. S. 274–280. [in Ukrainian].
12. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / ukl. O. Yeroshenko. Donetsk : TOV «Hloriia Treid», 2012. S. 864. [in Ukrainian].
13. Kryminolohiia: pidruchnyk [Criminology: a textbook] / za zah.red.d.yu.n., prof. V. V. Chernieia, d.yu.n. prof. O. M. Dzhuzhi. Kyiv: FOP Maslakov, 2020. 612 s. [in Ukrainian].
14. Batyrhareieva V. S., Babenko A. M. Analiz suchasnoi kryminohennoi sytuatsii v Ukraini yak informatsiina model dlia rozrobky stratehii zmeshennia mozhyvostei vchynennia zlochyniv. [Analysis of the modern criminogenic situation in Ukraine as an information model for the development of a strategy to reduce the opportunities to commit crimes]. *Arkhiv kryminolohii ta sudovykh nauk*. 2020. № 1. S. 39–54. [in Ukrainian].
15. Pro orhanizatsiiu diialnosti prokuroriv z protydii porushenniam prav liudyny u pravookhoronni ta penitentsiarnii sferakh [On the organization of activities of prosecutors to combat human rights violations in law enforcement and penitentiary spheres]: nakaz Ofisu Heneralnoho prokurora vid 29.12.2021 № 400. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/> [in Ukrainian].
16. Babenko A. M. Taktyko-psykholohichni, kryminalno-protsesualni, administratyvno-pravovi ta operatyvno-rozshukovi zakhody profilaktyky i zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam. [Tactical-psychological, criminal-procedural, administrative-legal and operative-search measures for the prevention and prevention of criminal offenses]. *Pivdenoukraiynskyi pravnychi chasopys*. 2021. № 1. S. 14–22. [in Ukrainian].
17. Kolb O. H., Novosad Yu. O. Shchodo zmistu deiakykh determinant, shcho obumovliuiut ta spryiaiat vchynenniu zlochyniv. [Regarding the content of some determinants that cause and contribute to the commission of crimes]. *Kelm: Knowledge, Education, law, Management*. 2017. № 4(20). S. 169–178. [in Poland].
18. Kryminolohiia : navch. posib. [Criminology: education. manual] / O. M. Dzhuzha, V. V. Vasylevych, O. H. Kolb ta in. : za zah. red. dokt. yuryd. nauk, prof. O. M. Dzhuzhy. Kyiv : Atika, 2009. 312 s. [in Ukrainian].